

ZA CANKARJEVO TEKMOVANJE BOMO
ŠESTO- IN SEDMOŠOLCI V ŠOLSLEM LETU 2020/2021
BRALI IGORJA KARLOVŠKA **POBEG**

Zgodbo bomo brali v povezavi s krovno temo letošnjega tekmovanja
SLOVENIJA, VSE NAJBOLJŠE.

Predsednik državne komisije *dr. Igor Saksida v Skupnih izhodiščih in glavnih poudarkih priprave na tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2020/2021* zapiše:

»Bi lahko rekli, da zgodovinsko-pustolovski roman z zunajliterarno snovjo, ki izhaja iz staroslovanskega sveta, selitve narodov in bojev, spominja na Finžgarjev roman *Pod svobodnim soncem?* Morda se bo komu zdela primerjava nenavadna in bo privzdignil obrvi, češ: Kako je oboje sploh mogoče primerjati! Pa vendarle: tako kot Finžgar tudi Karlovšek ob napeti zgodbi preživetja v sovražnem svetu bralcu razlaga zgodovinsko ozadje bojev med plemeni, k temu pa pripomore tudi zanimiv spremni zapis k romanu *Čas in prostor Ognjenega plemena* (Miha Pohar). *Pobeg* seveda ni zgodovina in podatkov o Ilirih, Keltih, Hunih in drugih se menda ne bomo učili na pamet – čeprav tudi zgodovina piše vznemirljive zgodbe. Bomo morda spoznavali slovansko mitologijo, bogove, kot so Perun, Triglav in Morana, način življenja, čudežne Ajdine moči, povezanost skupnosti, a tudi boje in razprtije? Bomo razmišljali o bližini med človekom in živaljo, pogumnih trojčkih in vrednotah, ki jih posredno nakazuje Karlovškov roman: o pogumu, sodelovanju in ljubezni, sobivanju ter spoštovanju narave in vseh bitij?«

Pri pripravi učencev ne smemo pozabiti, da je Cankarjevo tekmovanje namenjeno spodbujanju in razvijanju branja besedil, ki jih ne berejo vsi učenci v razredu, temveč z branjem teh knjig razvijamo in dokazujemo višje razvite zmožnosti branja in pisanja. Bistveno je to, da bodo tekmovalci postopoma in vodeno razvijali zmožnost kritičnega branja književnosti. Poleg temeljitega poznavanja vsebinskih in slogovnih prvin izbranih besedil se bodo soočili s snovnim ozadjem pripovedi, poznavanjem povezave med celotnim avtorjevim delom in izbrano knjigo, spoznavanjem značilnosti izbrane književne vrste – a vse to po jasnih in temeljitih

bralnih korakih, ki jih kot dobri mentorji in učitelji slovenščine že poznamo upoštevamo:

1. **podrobno branje** leposlovnega besedila (npr. s sprotnim zapisovanjem v dnevnik branja ali z uporabo drugih bralnih in učnih strategij) – poudariti velja metodo tesnega branja od vrstice do vrstice,¹ še posebej, če v besedilu zasledimo nenavadne, npr. starinske besede ali zahtevne tvorjenke,
2. **povezovanje** leposlovnega besedila in sobesedila z znanjem **literarne teorije in zgodovine** in (seveda),
3. **ponovno podrobno branje** književnega dela ter **razmislek** o tem, kaj v besedilu je sodobno, kaj povezano z zgodovino, kaj aktualno, kaj po mnenju bralca zastarelo (in zakaj), kako besedilo presega okvire časa, v katerem je nastalo, kako ga je torej mogoče aktualizirati – vse to v pogovoru z mentorico ali mentorjem branja in drugimi sobralci.

Postopno razvijanje kritičnega branja se bo izogibalo nekaterim potezom prvotnega, spontanega, včasih tudi naivnega odzivanja na besedilo. Mentorji in tekmovalci ter vsi drugi, ki bodo skupaj z njimi razmišljali o besedilu (npr. starši), se bodo zato zagotovo **izogibali**:

- komentiranju **neprebranih** besedil ali njihovemu zavračanju na podlagi vnaprejšnjih (nedokazanih) predpostavk o prezahtevnosti, dolgočasnosti ali še drugačni **navidezni recepcijski neustreznosti** besedil – tekmovanje, tako kot katero koli šolsko branje oz. bralni dogodek, nikoli ne moreta in ne smeta izhajati »le« iz književnih interesov mladih, še več: izziv in naloga mentorja branja sta, da jim pokaže, v čem so tudi navidezno tuja besedila v današnjem času zanimiva za branje in razpravo o prebranem;
- vrednotenju besedil na podlagi posameznih delčkov (npr. naslova ali nekaterih prizorov v besedilu) brez navezave vsega tega na celovito sporočilo besedila – to je namreč neustrezna metoda **iztrganega navajanja podrobnosti**, kar je prej dokaz pomanjkljive bralne zmožnosti kot izraz »skrbi za varnost bralcev«;
- vztrajanju pri lastnem razumevanju (tudi brez utemeljitve) in neupoštevanju mnenja sogovornikov, **rušenju pogovora o prebranem** – mentor branja torej ne bo oblikoval avtoritarnih interpretacij, ki se jih je treba le naučiti, ampak bo spodbujal mlade

¹ Krakar Vogel, B. (2014). Bralna pismenost med teoretičnimi načeli in poučevalno prakso. *Slovenščina v šoli*. XVII (3-4), 25–35.

sogovornike, da pod njegovim vodstvom razvijejo čim bolj poglobljeno razumevanje besedila – ali celo

- nepriznavanju **pravice** avtorja (in seveda bralcev), da zgodovinsko ali sodobno snov, posameznika, medsebojne odnose **vidi in prikazuje po svoje** – bolj ali manj razumljivo, prepričljivo, provokativno ...

(Povzeto po zapisu dr. Igorja Saksida v Skupnih izhodiščih in glavnih poudarkih priprave na tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2020/2021.)

Za Cankarjevo tekmovanje beremo prvi del od 5 knjig v zbirki Ognjeno pleme. V knjigi *Pobeg* nas Karlovšek popelje na pustolovsko potovanje v zgodovino, v čas preseljevanja Slovanov. Glavna junakinja Ajda je hči Slovana Ognjena in matere Astrid, princese tavrškega rodu. Ker mati ob porodu umre, Ognjen najde Ajdi krušno mamo Rožo, s katero ima hčerko Milo in še trojčke Vlada, Vuka in Plamena. Vendar tudi ona ob porodu trojčkov umre. Za otroke skrbi babica Rada, mati Rože, ki je tudi zdravilka. Ajda se od babice nauči veliko o zdravilstvu, hkrati pa ji skozi vizije pomaga tudi pokojna mama. Ko se oče Ognjen, velik bojevnik in vojskovodja, upre starešinam, se za otroke začne težko obdobje, saj želijo Slovani ustaviti njegovo naraščajočo moč z ugrabitvijo otrok in izsiljevanjem. S pobegom iz domačega okolja želijo le preživeti. Ko spoznamo, da ima tudi Mila poseben dar, da lahko govori z živalmi, v zgodbo vstopijo tudi volkovi, ki postanejo zavezniki otrok. (<https://www.mb.sik.si/karlovsek-igor-ognjeno-pleme-pobeg.html>, pridobljeno 4. 8. 2020)

V recenziji Bukle je o napetem romanu, v katerega pisatelj ujame burno dogajanje preseljevanja Slovanov, ki ga preplete s svojo domišljijo, zapisano: »Neustrašen slovanski vojskovodja Ognjen ne uboga ukaza čislanih starost in se noče vrniti v naselbino, kjer trenutno bivajo pripadniki njegovega bratstva. Z vse bolj izurjeno vojsko Slovanov, ki se ji poleg Antov pridružijo tudi Obri, še naprej uspešno prodira proti Bizancu in osvaja nova ozemlja ob Donavi. Staroste želijo kaznovati njegovo neposlušnost in mu zajamejo otroke, ki živijo pri babici, saj sta obe Ognjenovi ženi umrli. Najstarejša hči Ajda, na pragu prehoda iz deklice v mlado žensko, pregovori iznajdljivo babico Rado, da vsem petim otrokom pomaga pobegniti. Nenavadna družčina, ki jo poleg trpežne babice sestavljata še Ajdina mlajša sestra Mila in razposajeni bratje trojčki, Plamen, Vlado in Vuk, se tako znajde na dolgem begu v neznano. Ajdin zdravilski dar jih reši pred barbarskim plemenom, ki jih želi zaslužniti,

Milina volkulja jih ubrani pred medvedom, ki jih napade neko noč, lovske spretnosti trojčkov jim pomagajo prestreči majhno divjad in perjad, s katero se hranijo ... Sodelovanje, ljubezen, iskrenost in pogum jim pomagajo prebroditi marsikatero oviro, ampak koliko jim bodo kljub svojim nenavadnim sposobnostim sploh v stanju preživeti in kdo jim bo nudil varno zavetje? Prvi naslov iz nove domače serije je res prijetno knjižno presenečenje in avtor, ki so mu blizu tako zgodovina kot slovanska mitologija, obljublja še štiri nadaljevanja, zato se kmalu nadejamo njihovih novih dogodivščin.«
(Renate Rugelj, Bukla 149, <https://www.bukla.si/knjigarna/otrosko-in-mladinsko/od-9-do-12-let/zgodbe-v-serijah/pobeg.html>, pridobljeno 5. 8. 2020)

Mladinski roman *Pobeg* je strokovna žirija Večera uvrstila med finaliste večernice, nagrade za najboljše slovensko otroško in mladinsko literarno delo v letu 2019. Svoj izbor so med drugim utemeljili z besedami:

»Zelo dobra pripoved o pogumu otrok, sobivanju z naravo in uporništvu – ne nazadnje pa zlasti s spremnim zapisom knjiga deluje tudi kot kratka zgodovina slovanskih preseljevanj in mitologije.

Zgodovinsko-pustolovski roman *Pobeg* prinaša spomin na Finžgarjevo klasiko, le da je namenjen nekoliko mlajšim bralcem. Karlovšek je večš pisanja zgodb, ki bralca držijo v napetosti.

V zbirki *Ognjeno pleme* stavi Karlovšek na svet, ki se nam je priljubil v sagi *Pod svobodnim soncem*. Veliki junaki so otroci slovanskega poglavarja Ognjena, vsi blagoslovljeni ne le s srčnim pogumom, ampak tudi z lastnostmi, ki se zdijo zanimive tudi sodobni senzibiliteti (zdravilstvo, komunikacija z živalmi ...). Med dobrimi platmi Karlovškove konstrukcije arhaičnega sveta sta vsekakor še precej dober vpogled v plemensko situacijo in neolepšano prikazovanje tudi pozitivnih junakov - to je krut svet nenehnih vojn, v katerem življenje, pa četudi otroško, ne šteje nič.«
(<https://www.vecer.com/komu-24-vecernica-gorencu-karlovsku-moederndorferju-rozmanu-ali-svetini-10202328?mView=1&tmpl=component>, pridobljeno 4. 8. 2020)

Na napet mladinski zgodovinsko-pustolovski roman bomo kot dobri mentorji pogledali z očmi natančnega, premišljenega in kritičnega bralca, pri tem pa upoštevali UN. Naloge, ki jih ponujamo, lahko mentorji uporabimo kot samostojne ali pa jih povežemo med seboj in dodelamo v navodilo za pisanje razlagalnega spisa.

Pri razlagalnem spisu ne pozabimo znanja in vedenja o zgodbi, knjigi ter avtorju nadgraditi z lastnim razmišljanjem.

- ✓ Zgodovinsko-pustolovski roman kratko predstavi tudi slovansko preseljevanje. Ta čas je povezan z mitologijo in mnogoboštvom. Razišči zgodovinski čas preseljevanja in katere bogove je pisatelj vpletel v zgodbo. Razmisli, zakaj prav te.
- ✓ Karlovškova knjiga Pobeg te pritegne tako, da je ne moreš izpustiti iz rok in jo prebereš na mah. Potem pa hlastaš po še in še in že iščeš nadaljevanje. Zgodba se začne »in medias res« – bralec se znajde v samem središču dogajanja skupaj z neustrašnim poveljnikom Ognjenom in njegovo nosečo ter ljubljeno ženo Asterid. Kaj meniš o takšnem začetku knjige? Kako tak začetek vpliva nate/bralca in kaj pričakuješ, da bo knjiga prinesla v nadaljevanju?
- ✓ Kam in v kateri čas je postavljeno dogajanje v knjigi? Poišči več zanimivosti in podatkov o tem zgodovinskem času ter tako razišči, kaj se je v tistem času dogajalo na današnjih slovenskih tleh, kako so živeli naši predniki, kakšno ureditev so imeli znotraj skupnosti, od kod in do kod je segalo njihovo ozemlje itn.
- ✓ O čem govori zgodba?
- ✓ Zapiši dogajalno premico celotne zgodbe.
- ✓ Zakaj so morali otroci pobegniti od lastnega plemena? Kam so se odpravili in zakaj prav tja?
- ✓ Dogajanje se prvič zaplete, ko se Rada in otroci srečajo z Eimhearjem. Kdo in zakaj naredi pomemben vtis nanj? Na katerem mestu v knjigi spet srečamo Eimhearja in kako je njegova vloga takrat pomembna za nadaljnji razvoj dogodkov v zgodbi?

- ✓ Tudi Mila je posebna deklica. V čem se kaže njena posebnost in kakšno težo ima razvoj dogodkov v zgodbi?
- ✓ Vuk, Vlad in Plamen so fantje, bratje, trojčki. Kakšen je njihov medsebojni odnos? Kako doživljajo svoji sestri, Milo in Ajdo, ter kakšno družinsko klimo soustvarjajo? V katerih delih zgodbe ta trojka (ali le kateri od fantov) še posebej izstopa? Kaj in kako doprinese/-jo k razvoju dogodkov?
- ✓ Poišči še kakšen zaplet in napeto situacijo. Ob tem razmišljaj, kako se dogodki razvijajo in kaj prinesejo pobegli družini.
- ✓ Kakšen poveljnik, oče, prijatelj in človek je Ognjen? Kakšno je njegovo življenje, kje se nahaja in zakaj ni s svojimi otroki? Predstavi, kakšen odnos ima do svojih otrok, kako spremlja njihovo usodo in varuje? Iz besedila razberi njegovo življenjsko zgodbo in jo povzemi v kratkem zapisu.
- ✓ Razmišljaj o Ognjenovih otrocih. Iz zgodbe izlušči čim več podatkov o njih in predstavi vsakega posebej. Kako odnosi med otroki vplivajo na njihova dejanja?
- ✓ S katerim od petih otrok, kot si jih spoznal v zgodbi, si se najbolj poistovetil in zakaj? Kdo od njih ti je najbolj blizu – Ajda, Mila, Vuk, Vlad ali Plamen? Kaj te pri otrocih še navdihuje in zakaj jih občuduješ?
- ✓ Otroci in babica so na begu večino časa preživeli v gozdu, kjer so posebej pozimi trpeli tudi lakoto. Ko so nekega dne fantje lovili gosi v letu, je bil Vuk po padli gosi še posebej prizadet, ko mu je njihov lačni volk sunil gos. Kako se Vuk odzove, kaj se zgodi in kakšne posledice ima to za nadaljevanje njihove poti?
- ✓ Na podlagi izrečenih besed in dogodkov v knjigi predstavi odnos Rade do njenih vnukov.
- ✓ Kakšen odnos pa imajo do Rade Ajda, Mila, Vuk, Vlad in Plamen? Na katerih mestih v knjigi je nazorno pokazano spoštovanje do nje? Izpostavi kakšen primer.

- ✓ Poleg trdne bratske/sestrske/družinske ljubezni se v zgodbo tiho prikrađe še izrazi njena naklonjenost Ajde do ranjenega sina poglavarja Radsula. Kako se kaže njena naklonjenost do Gnierata? Zakaj ji je poleg lastne naklonjenosti še pomembno, da Gnierat ostane živ?
- ✓ Človek in vsa živa bitja so od nekdaj povezani z naravo. Pravzaprav so eno. To je prikazano tudi v obravnavani knjigi, kjer se divji volkovi povežejo z otroki in babico.
- ✓ Kdo najprej stke močno vez s to divjo živaljo? Ali babica in otroci volkovom takoj zaupajo? Kateri dogodek vzpostavi med njimi še posebej trdno vez? Zakaj – še posebej kasneje – zasedata volka posebno mesto v družini? Zakaj se morata v nekem trenutku posloviti od otrok in babice? Kdaj volka spet dobita pomembno vlogo v dogajanju in kaj to pomeni za njun obstanek v človeški družini?
- ✓ Starešine različnih plemen v dogodkih v zgodbi različno ravnajo, še posebej proti koncu knjige, ko gre bolj kot prej za življenje otrok in babice. Katerega od starešin/vodij plemen je vredno posebej izpostaviti in zakaj? Katere lastnosti izbranega starešine so te prepričale, da je prav on tvoj izbor številka 1?
- ✓ Kako se zgodba izteče? Povzemi v 5 povedih.
- ✓ Predstavljaljaj si, da si _____ (Na črto vstavi ime enega od otrok: Ajda, Mila, Vuk, Vlad, Plamen.) in nadaljuj zgodbo.
- ✓ Vsak od otrok ima določene sposobnosti, zaradi katerih je drugačen in hkrati nepogrešljiv člen družine in zgodbe. Hkrati pa jih povezuje globoka in neizmerna ljubezen, ki jo gojijo drug do drugega. Kakšno mesto zasedajo te vrednote sestrske/bratske/družinske ljubezni v današnjem času?
- ✓ Bogastvo literarnega jezika se kaže v avtorjevem tenkočutnem izboru besedišča, ko vsaka črka najde svoje mesto ob pravem času in v pravem prostoru. Prav stilna sredstva, kot so primere, poosebitve, stopnjevanja, nasprotja ... dajejo zgodbi dodano vrednost. Poigraj se z besedilom in iz njega izpiši čim več tistih besed, besednih zvez, povedi, ki so te nagovorile in si v njih prepoznal globlji pomen in lepoto povedanega.

- ✓ Vsak od Ognjenovih otrok ima nenavadne sposobnosti. Otroke na kratko predstavi, jim pripiši vsaj po eno nenavadno lastnost in iz knjige za vsakega od njih izpiši vsaj en dogodek, v katerem je izjemne sposobnosti s pridom izkoristil. Izberi si eno od teh lastnosti, ki bi jo najraje posedoval tudi sam, in utemelji, zakaj se ti ravno ta zdi najbolj koristna, pomembna, izjemna.
- ✓ Zanimiva so tudi imena petih otrok. Lahko posamezno ime povežeš z lastnostjo osebe, ki ga nosi? Podaj vsaj en primer in ga utemelji.
- ✓ Roman *Pobeg* je zgodovinsko-pustolovski roman. Pojasni, kako se v Karlovškovem delu zgodovina prepleta s pustolovščino. Podaj vsaj tri primere dogodkov iz zgodovine in/ali preteklih običajev, ki jih razbereš iz knjige. Izberi si odlomek, ki se ti je zdel najbolj napet. Pojasni, zakaj si si izbral prav tega. Kako je pisatelj v njem dosegel napetost? Kakšen je jezik odlomka? Se odlomek razplete srečno? Utemelji.
- ✓ Kakšen je odnos književnih likov do narave? Kako in kje v romanu se to izkazuje? Navedi nekaj primerov. Se ti zdi, da znamo ljudje danes še prisluhniti naravi? Svoj odgovor utemelji s primeri iz vsakdanjega življenja. Pojasni in primerjaj odnos otrok do živali v delu *Pobeg* z odnosom, ki ga imate otroci do živali danes.

Mentorji, bodimo pozorni, saj bodo tudi letošnja navodila za pisanje pisne naloge na književno temo **OKVIRNA** in ne bodo zajela vsega, kar se od tekmovalca pričakuje, ko na tekmovanju oblikuje razlagalni spis, zato jih je treba opozoriti, da v svoj spis **smiselno vključujejo** tudi **književno znanje**, saj vse to **soustvarja** bolj poglobljen odziv na naslov pisne naloge. (Povzeto po: *Skupna izhodišča in glavni poudarki priprave na tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2020/2021*, dr. Igor Saksida.)

Pripravile: Aleksandra Godec, Ana Perović, Andreja Krajnc, Vanja Jesenek